

4. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

УДК 338.46 (477.5/6)

РЕГІОНАЛЬНА СЕРВІСНА ПОЛІТИКА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ

Венгерська Н.С., к.е.н., ст. викладач

*Запорізький національний університет
Україна, 69600, вул. Жуковського, 66*

nataljavengerskaja@rambler.ru

У статті досліджується необхідність формування та реалізації регіональної сервісної політики як умови розвитку сфери послуг на регіональному рівні. Проаналізовано існуючий категоріальний апарат регіональної політики та вдосконалено поняття «регіональна сервісна політика» (РСП). Визначено, що подальший розвиток сфери послуг на регіональному рівні стає можливим за умови реалізації комплексної та системної РСП. До головних викликів сучасності, які визначають формування та реалізацію РСП у регіонах України, належать: істотні відмінності регіонів за рівнями розвитку сфери послуг; недосконалість структури сфери послуг; невикористання наявного потенціалу та можливостей сфери послуг; відсутність системних та комплексних заходів органів регіонального управління щодо розвитку сфери послуг. Запропоновано концептуальні положення РСП та визначено її типи залежно від механізму її дії (активна, пасивна, змішана). Проаналізовано світовий досвід провідних країн світу щодо реалізації регіональної політики розвитку сфери послуг та встановлено, що основними цілями регулювання цього сектора є забезпечення населення якісними та доступними послугами, підтримка розвитку ділових та професійних послуг. Визначено, що розробка механізму реалізації, методів та інструментів РСП в Україні повинна враховувати стратегічні орієнтири на побудову економіки інноваційного типу, забезпечення соціально-економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Обґрунтовано методичний підхід до концептуальних засад формування регіональної сервісної політики шляхом синтезу інноваційної, соціальної та зовнішньоекономічної політики. На основі аналізу сформовано перелік заходів для органів регіонального управління, необхідних для активізації розвитку сфери послуг на регіональному рівні.

Ключові слова: послуга, сфера послуг, регіон, регіональна сервісна політика, регулювання.

Венгерская Н.С. РЕГИОНАЛЬНАЯ СЕРВИСНАЯ ПОЛИТИКА КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ / *Запорожский национальный университет, Украина*

В статье исследуется необходимость формирования и реализации региональной сервисной политики как условия развития сферы услуг на региональном уровне. Проанализирован существующий категориальный аппарат региональной политики и усовершенствовано понятие «региональная сервисная политика» (РСП). Определено, что дальнейшее развитие сферы услуг на региональном уровне может быть возможным при условии реализации комплексной и системной РСП. К главным вызовам современности, определяющих формирование и реализацию РСП в регионах Украины, относятся: существенные различия регионов по уровням развития сферы услуг; несовершенство структуры сферы услуг; недоиспользование имеющегося потенциала и возможностей сферы услуг; отсутствие системных и комплексных мероприятий органов регионального управления по развитию сферы услуг. Предложены концептуальные положения РСП и определены ее типы в зависимости от механизма ее действия (активная, пассивная, смешанная). Проанализирован мировой опыт ведущих стран мира по реализации региональной политики развития сферы услуг и установлено, что основными целями регулирования этого сектора является обеспечение населения качественными и доступными услугами, поддержка развития деловых и профессиональных услуг. Определено, что разработка механизма реализации, методов и инструментов РСП в Украине должна учитывать стратегические ориентиры на построение экономики инновационного типа, обеспечение социально-экономического развития и повышения конкурентоспособности на международных рынках. Обоснован методический подход

к концептуальным основам формирования региональной сервисной политики путем синтеза инновационной, социальной и внешнеэкономической политики. На основе анализа сформирован перечень мероприятий для органов регионального управления, необходимых для активизации развития сферы услуг на региональном уровне.

Ключевые слова: услуга, сфера услуг, регион, региональная сервисная политика, регулирование.

Vengerska N.S. REGIONAL SERVICE POLICY AS A PREREQUISITE SERVICES DEVELOPMENT / *Zaporizhzhya National University, Ukraine*

In the article the need for development and implementation of regional service policy as a condition of services development at the regional level is investigated. The existing categories of regional policy is analyzed and the concept of "regional service policy" (RSP) is improved. The further service sector development at the regional level is possible if implementation of a comprehensive and systematic RSP is determined. The main challenges of our time, which determine the formation and implementation of RSP Ukraine's regions are: significant differences between regions in terms of service, services structure imperfection, non-existent potential and opportunities for service, the lack of systematic and comprehensive measures of regional management for services development. The conceptual positions RSP are proposed and types based on its mechanism of action (active, passive, confused) are defined. International experience leading countries to implement regional policy services development are analyzed. The main objectives of this sector regulation are to provide people with quality and affordable services, to support the development of business and professional services are determined. The development of the implementation mechanism, methods and instruments RSP in Ukraine should consider the strategic guidelines for the construction of an innovative economy type, socio-economic development and competitiveness in international markets are determined. Methodological approach to the conceptual foundations of regional service policy formation through the synthesis of innovative, social and foreign policy is justified. The measures for regional management needed to enhance the services development at the regional level are proposed.

Key words: service, service industry, region, regional service policy, regulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах трансформації економіки України одним із найважливіших завдань соціально-економічного розвитку є зменшення міжрегіональних диспропорцій. Нерівномірність розвитку регіонів характеризується не лише відмінностями у величині валового регіонального продукту, обсягах промислового виробництва, якості та рівня життя населення, а й у рівні розвитку сфери послуг. Значний розрив і наявність серйозних міжрегіональних диспропорцій у розвитку цього сектора економіки зумовлений, з одного боку, недооцінкою ролі невиробничої сфери до переходу України на ринкові засади господарювання та, з іншого, відсутністю на сьогоднішній день єдиної збалансованої й послідовної регіональної сервісної політики, комплексних державних і регіональних стратегій та програм розвитку сфери послуг.

Стратегічні напрями України та її регіонів на довгострокове економічне зростання, підвищення конкурентоспроможності на зовнішніх ринках і динамічний розвиток новітніх видів послуг в умовах становлення економіки інноваційного типу вимагає формування нових підходів до регулювання сфери послуг на регіональному рівні, що зумовлює актуальність дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у розробку вирішення проблем розвитку та функціонування сфери послуг, тенденцій та перспектив послугових видів діяльності зробили дослідження таких учених, як Б. Данилишин [1], В. Козак, В. Крамаренко, В. Куценко [2], М. Мальська, А. Мельник, В. Парена, Л. Співак, О. Черниш [3] та інші. Проблемам регіонального розвитку сфери послуг та регіональної політики присвячені дослідження українських учених, зокрема Т. Булах, К. Брензович, О. Головні, М. Долішнього, Т. Лебедик, А. Сидорової, І. Шевчук та інших. Крім того, сферу послуг на регіональному рівні та проблеми формування регіональної сервісної політики досліджують російські вчені, а саме: Л. Демидова, З. Зайнашева [4], Л. Клікич [5], С. Контурова, О. Федулін [6] та інші.

У працях цих авторів досліджено теоретико-методологічні та практичні основи розвитку сфери послуг як складової економіки на національному та регіональному

рівнях. Разом із тим, у сучасних дослідженнях бракує єдиного підходу до визначення регіональної сервісної політики як основної складової загальнонаціональної політики в умовах економічної нестабільності та процесів модернізації економічного простору регіонів. Тому потребують подальшого дослідження механізми регулювання регіонального розвитку сфери послуг. На сучасному етапі становлення «сервісної економіки» у країнах пострадянського простору з'являються дослідження вчених, які зазначають, що сфера послуг повинна розглядатися як окремий об'єкт економічної політики [3] та обґрунтовують необхідність розробки сервісної політики, спрямованої на міжгалузевий та міжсекторальний розвиток різноманітних послуг з метою забезпечення належного рівня розвитку сфери послуг порівняно з розвинутими країнами [4; 5; 6; 7]. Разом із тим, у наукових дослідженнях відсутнє наукове обґрунтування та змістовне визначення економічної політики в сфері послуг.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності формування та реалізації регіональної сервісної політики як елемента регулювального впливу на сферу послуг та розробці рекомендацій щодо пріоритетних напрямів регулювання розвитку сфери послуг у регіонах України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сфера послуг регіону є досить складним і багатоаспектним об'єктом регулювання, оскільки її структурна система регулюється за допомогою механізмів державного впливу на різних рівнях (загальнодержавному, регіональному, локальному), саморегулювання і саморозвитку на макrorівні, громадського регулювання з боку населення і громадських організацій [1, с. 130]. Однак наявний механізм вирішення проблем регіонального розвитку сфери послуг є не достатньо ефективним, адже відсутній системний підхід до регулювання розвитку цього сектору економіки, недосконала нормативно-правова база державного регулювання регіонального розвитку, невизначені стратегічні перспективи регіонального розвитку послугових видів діяльності. Тому однією із актуальних проблем, яка потребує вирішення, є розробка науково-практичних рекомендацій щодо регулювання розвитку сфери послуг на регіональному рівні.

Світова практика свідчить про те, що сьогодні необхідність державного втручання в ринкову економіку ні в кого не викликає сумнівів, але дискусійним є питання щодо рівня цього втручання та його ефективність [3; 4; 6]. Під державним регулюванням розвитку сфери послуг регіону будемо розуміти комплекс адміністративно-правових, економічних та соціально-психологічних заходів, які здійснюються органами державного та регіонального управління з метою збалансованого та стійкого розвитку сфери послуг на регіональному рівні.

Необхідно зазначити, що сфера послуг в Україні та її регіонах навіть не розглядається як самостійний об'єкт структурної політики та не належить до пріоритетних напрямків у програмах соціально-економічного розвитку. Це дає підстави стверджувати, що державні та регіональні органи управління не повною мірою звертають увагу на роль та значення сфери послуг як чинника економічного зростання. Світовою практикою доведено, що такі складові сфери послуг, як наука і наукове обслуговування, транспорт, освіта, туризм і бізнес-послуги, можуть зробити значний внесок у збільшення виробництва ВВП за відносно менших капітальних витратах і більш коротких термінах їх самокупності.

Варто відмітити, що економічна політика в сфері послуг має дискретний характер, адже здійснюється в певних галузях сфери послуг, що, безумовно, є правильним і обґрунтованим. Загальновідомо, що в економічній літературі виділяють гуманітарну, соціальну, культурну політику, які пов'язують окремі питання розвитку сфери послуг. Але варто зазначити, якщо наукова думка виділяє промислову політику, спрямовану на

підтримку та розвиток промисловості, як складову економіки, отже, і сфера послуг також повинна розглядатися в якості окремого об'єкта економічної політики та потребує певних послідовних, системних та виважених дій та заходів органів державного управління. Ми підтримуємо точку зору З. Зайнашевої [4] та вважаємо, що сервісна політика, яка стосується всіх галузей та секторів економіки, має міжгалузеве значення та здатна створити якісне підґрунтя для сучасного економічного зростання.

Для досягнення ефективного використання ресурсів і забезпечення регіонального розвитку сфери послуг органи державного та регіонального управління повинні розробляти і здійснювати регіональну сервісну політику. Наявність окремих загальних пропозицій щодо регіональної сервісної політики в дослідженнях науковців пояснюється, у свою чергу, тим, що не існує загальноприйнятого визначення поняття «сервісна політика», оскільки сфера послуг не розглядається як самостійний об'єкт структурної політики.

У нашому дослідженні сфери послуг будемо обмежуватися рівнем регіональної економіки, що відповідно вимагає розуміння регіональних аспектів сервісної політики. Але, як показав аналіз літературних джерел [4; 6; 7], методологічний аспект поняття «сервісна політика» висвітлюється недостатньо або не розглядається взагалі. Водночас, нерозглянутим залишається поняття «регіональна сервісна політика», без чого неможливо правильно визначити ступінь наукового обґрунтування самої сервісної політики, і відповідно, практичних заходів щодо її реалізації. Тому постає питання щодо вирішення проблем розвитку сфери послуг у регіонах України та уникнення їх у майбутньому шляхом формування та реалізації регіональної сервісної політики. Основною метою розробки та реалізації такої політики має стати створення сприятливого середовища для розвитку сфери послуг, забезпечення усіх верств населення регіону якісними і доступними послугами, зведення до мінімуму тих чинників, які гальмують розвиток послугових видів діяльності та перешкоджають формуванню регіональних ринків послуг. Саме тому вагомого значення набуває розробка теоретико-методологічних основ регіональної сервісної політики, а саме: визначення сутності поняття «регіональна сервісна політика», формування концептуальних засад її формування та стратегічних моделей.

Визначення дефініції «регіональна сервісна політика» вимагає глибокого аналізу поняття «регіональна політика» в контексті науки «регіональна економіка». Зазначимо, що регіональній політиці присвячена низка публікацій відомих учених, які акцентують увагу на тих чи інших особливостях її формування та здійснення (табл. 1).

Таблиця 1 – Визначення сутності регіональної політики в працях відомих вчених

Автор	Сутність регіональної політики	Характерні особливості
М. Долішній [8, с.17]	Система цілей і дій, що спрямовані на реалізацію інтересів держави щодо регіонів та внутрішніх інтересів самих регіонів, яка реалізується за допомогою методів, які враховують історичну, етнічну, соціальну, економічну та екологічну специфіку територій.	Система цілей і дій
З. Герасимчук, В. Галушак [9, с.20]	Сукупність заходів органів державної та регіональної влади, спрямованих на реалізацію стратегії регіонального розвитку на основі погодження інтересів держави та її регіонів у соціальній, економічній та екологічній сферах та врахування регіональних особливостей з метою забезпечення їх сталого розвитку.	Сукупність заходів органів державної та регіональної влади
М. Бутко [10]	Діяльність держави (стратегія держави), спрямована на адміністративно-економічну оптимізацію регіональної структури країни та відносин між центром і територіями з метою забезпечення збалансованого розвитку за рахунок максимально ефективного використання існуючих внутрішніх ресурсів і заохочення зовнішніх.	Діяльність держави (стратегія держави)
Концепція державної регіональної політики [11]	Система заходів, що здійснюється органами державної влади та місцевого самоврядування з метою забезпечення дієздатного управління політичним, економічним та соціальним розвитком держави, регіонів і територіальних громад	Система заходів

Джерело: складено автором на основі [8; 9; 10; 11]

Оскільки сфера послуг не розглядається як окремий об'єкт економічної політики, то це відповідно вимагає наукових засад щодо формування та реалізації сервісної політики на національному та регіональному рівнях. Формування та реалізація регіональної сервісної політики – це необхідна умова розвитку сфери послуг. Відповідно можемо вважати, що основною метою регіональної сервісної політики є саме розвиток та підтримка сфери послуг як самостійної складової економіки регіону. Разом із тим, регіональна сервісна політика повинна враховувати сьогодні актуальні питання формування економіки інноваційного типу та забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України.

Потреба у формуванні та реалізації РСП у регіонах України зумовлена, насамперед, неприйняттям сфери послуг як окремого об'єкта економічної політики, що в цілому призвело до виникнення істотних диспропорцій у структурі економіки та накопичення на регіональному рівні складних економічних та соціальних проблем. До головних викликів сучасності, які визначають формування та реалізацію регіональної сервісної політики в регіонах України, спрямованої, передусім, на розвиток сфери послуг, можна віднести:

- істотні відмінності регіонів за рівнями розвитку сфери послуг;
- недосконалість структури сфери послуг, що гальмує її розвиток як соціально-економічної системи;
- нарощення проблем розвитку сфери послуг на рівні регіонів, спричинених дією стримуючих факторів, що знижує конкурентоспроможність цього сектору економіки та ускладнює умови його розвитку;
- невикористання наявного потенціалу та можливостей розвитку сфери послуг, що гальмує соціально-економічний та інноваційний розвиток регіонів;
- відсутність системних та комплексних заходів органів регіонального управління щодо розвитку сфери послуг.

Саме з огляду на існування цих сучасних викликів нагальними стають питання розробки регіональної сервісної політики, розмежування сфер діяльності держави в регіонах і суто регіональної влади на місцях. На нашу думку, реалізація регіональної сервісної політики покликана вирішити не лише проблеми розвитку сфери послуг, а й проведення обґрунтованого впорядкування структури економіки у відповідності до потреб; перетворення регіонів на раціональні суспільно-територіальні системи, які б сприяли економічному зростанню України та поліпшенню матеріального добробуту населення.

Вважаємо, що недооцінка реального значення послуг в економічному зростанні регіонів може стати причиною втрат і неефективного функціонування цього важливого чинника стійкого розвитку. Спираючись на вищенаведене, можна визначити, що для подолання негативних тенденцій у сфері послуг і забезпечення її подальшого розвитку необхідно реалізувати регіональну сервісну політику, яка є об'єктивною реакцією на вимоги часу.

Оскільки в науковій літературі питання РСП є недостатньо розробленим, то спробуємо розкрити наше бачення такої політики, яке буде базуватися на врахуванні поглядів вчених на регіональну політику, які представлені в табл. 1. Проаналізувавши існуючі підходи та узагальнивши різні аспекти змісту дефініції «регіональна політика», пропонуємо розглядати регіональну сервісну політику (РСП) як сукупність цілей, адміністративно-правових, організаційно-економічних та соціально-психологічних заходів, що здійснюються органами центральної та регіональної державної влади й місцевого самоврядування з метою створення соціально-економічних умов для розвитку сфери послуг із врахуванням історичної, етнічної, соціальної, економічної,

інноваційної, екологічної специфіки територій для задоволення потреб усіх інституційних одиниць у якісних і доступних послугах.

Основною метою РСП має стати розвиток сфери послуг на регіональному рівні. Відповідно до цієї мети визначимо стратегічні й першочергові завдання державної регіональної сервісної політики. Зокрема: забезпечення зрушень у галузевій структурі сфери послуг регіону з урахуванням вимог та характеристик інноваційної економіки; створення умов для добросовісної конкуренції; стимулювання розвитку підприємництва в сфері послуг, у т.ч. малого бізнесу; збільшення експортного потенціалу послуг; забезпечення рівномірності доступу населення до послуг на всій території, їх однакової якості.

Важливого значення також набуває питання типізації РСП. Регіональна сервісна політика може допускати різноспрямованість державного впливу, що дає можливість залежно від механізму дії, пропонувати активну, пасивну та змішану політику. Проведення активної РСП пов'язане із значними матеріальними, фінансовими та кадровими витратами, необхідними для розвитку сфери послуг у регіонах. Метою активної РСП є забезпечення розвитку сфери послуг у регіоні вище середнього в Україні.

Пасивна РСП передбачає регулювання та підтримку розвитку сфери послуг у регіоні; основна увага повинна приділятися створенню умов для подальшої розбудови сфери послуг. Змішана політика передбачає використання інструментів як пасивної, так і активної сервісної політики. Використовуючи та узагальнюючи теоретико-методологічні підходи до формування регіональної політики в цілому, пропонуємо порівняльну характеристику активної та пасивної політики (табл. 2).

Таблиця 2 – Порівняльна характеристика активної та пасивної РСП

Основні позиції	Активна РСП	Пасивна РСП
Напрямок структурних перетворень в сфері послуг	Вдосконалення галузевої структури сфери послуг шляхом сприяння диверсифікації послугових видів діяльності	Регіональна політика спрямована в на розвиток та підтримку традиційних галузей та видів економічної діяльності сфери послуг, які сформувалися в регіоні
Програми розвитку сфери послуг регіону	У рамках регіону концепції, програми та стратегії розвитку сфери послуг розробляться в рамках окремих галузей та видів економічної діяльності сфери послуг	Концепції, програми, стратегії розвитку сфери послуг мають комплексний характер
Джерела фінансування підприємств, організацій та установ сфери послуг	Регіональна політика спрямована на активне залучення додаткових державних та недержавних джерел фінансування, коштів міжнародних проектів технічної допомоги, залучених коштів громадських об'єднань підприємців, а також інвестицій, в тому числі іноземних	Підприємства, організації та установи, що надають послуги переважно використовують в основному власні джерела фінансування або недержавні джерела фінансування
Інвестиційне забезпечення	Регіональна сервісна політика передбачає розбудову механізмів довгострокового інвестування підприємств та організацій сфери послуг	Регіональна сервісна політика спрямована на підтримку поточної прибутковості підприємств та організацій сфери послуг з метою реінвестування прибутку
Кадрове забезпечення сфери послуг	Передбачається створення додаткових сфер зайнятості в сфері послуг (переструктуризація економіки, субсидування створення робочих місць у приватному секторі, створення умов для само зайнятості населення в сфері послуг), заходи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів та ін.	Передбачається підтримка економічно доцільних робочих місць в сфері послуг

Джерело: авторська розробка

Напрями і форми державного регулювання сфери послуг визначаються відповідно до стану розвитку суспільства [5, с. 85]. Сучасні економічні реалії, характеризується тим, що більшість розвинутих країн перейшли на нову, вищу стадію цивілізаційного прогресу – постіндустріальну. З метою формування напрямів регулювання розвитку сфери послуг в Україні доцільно проаналізувати світовий досвід провідних країн світу щодо реалізації регіональної політики розвитку сфери послуг.

У 70-90-х роках ХХ століття регіональна політика країн Західної Європи зазнала певних якісних змін, однією з яких була переорієнтація на підтримку сфери послуг [12, с. 68]. Причиною таких тенденцій стали створення та розвиток високотехнологічних і наукомістких промислових виробництв, що потребувало розвиненої мережі науково-дослідних фірм, науково-інноваційних центрів, консультаційних послуг, бізнес-центрів.

Зокрема, у Фінляндії на початку 80-х років було розроблене нове регіональне законодавство, яке передбачало активний розвиток послуг для бізнесу, телекомунікаційних та науково-дослідницьких послуг. Цінним є досвід Франції з огляду на регіональний розвиток сфери послуг. У 50-60-х роках у регіонах цієї країни активно здійснювалася політика розвитку проблемних територій, яка враховувала заходи щодо заохочення діяльності підприємств сфери послуг шляхом надання різних премій. Із 2000 року у Франції було розширено сфери реалізації регіональної політики та сформовано нову систему планування, яка включала розробку двох головних планових документів: плани сфери послуг (освіта, культура, спорт, охорона здоров'я, наука, комунікації, енергетика) та детальний план регіонального планування та розвитку [13, с. 76]. Із 2002 року регіональна політика Франції мала організаційну та змістовну трансформацію, початкова орієнтація на регулювання розміщення промислових підприємств була доповнена регулюванням та підтримкою об'єктів третинного сектору [13, с. 76]. Успішний досвід політики регіонального розвитку сфери послуг має Швеція. До того, як стати повноправним членом Європейського Союзу політика регіонального розвитку була зосереджена на стійкому розвитку послуг для населення на всій території країни. Для досягнення цієї мети було виокремлено три зони регіонального розвитку (А, В, С), які отримували різні обсяги державної допомоги [13, с. 76].

Як показав аналіз досвіду реалізації регіональної політики розвитку сфери послуг країн Європи, основними цілями регулювання цього сектора є забезпечення населення якісними та доступними послугами, підтримка розвитку ділових та професійних послуг, які сприяють розвитку наукомістких і високотехнологічних промислових галузей та формуванню інноваційної інфраструктури.

На нашу думку, розробка механізму реалізації, методів та інструментів регіональної сервісної політики в Україні повинна враховувати стратегічні орієнтири на побудову економіки інноваційного типу, забезпечення соціально-економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках. При розробці стратегічних моделей регіональної сервісної політики необхідно ґрунтуватися на положеннях теорії цивілізаційного руху суспільства (Р. Ростоу, Д. Белл), оскільки при переході від однієї стадії розвитку суспільства до іншої, необхідною умовою є зміна змісту та орієнтирів регіональної сервісної політики.

Науковим підґрунтям формування стратегічних моделей РСРП також становлять положення теорії інноваційного розвитку (Й. Шумпетер), секторів економіки (А. Фішер, К. Кларк), технологічного детермінізму (Д. Белл, У. Ростоу, Дж. Гелбрейт, М. Порат), людського капіталу (Г. Беккер, Т. Шульц), міжнародної торгівлі та конкурентоспроможності (М. Портер), надбання яких надають можливість окреслити

галузеві пріоритети при формуванні регіональної сервісної політики за умов різних стратегічних цілей розвитку України.

Враховуючи основні теоретичні положення вищезазначених теорій, вважаємо за необхідне запропонувати стратегічні моделі до формування регіональної сервісної політики в контексті стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку України. Критерії виокремлення стратегічних орієнтирів корелюються із завданнями РСП та полягають у такому: забезпечення розвитку людського капіталу; розширення експортного потенціалу України та підвищення її конкурентоспроможності на світових ринках; сприяння становленню економіки інноваційного типу. На основі вищезазначеного пропонуємо три вектори щодо формування регіональної сервісної політики, а саме: соціально-орієнтований, експортно-орієнтований та інноваційно-орієнтований, які подано на рис. 1.

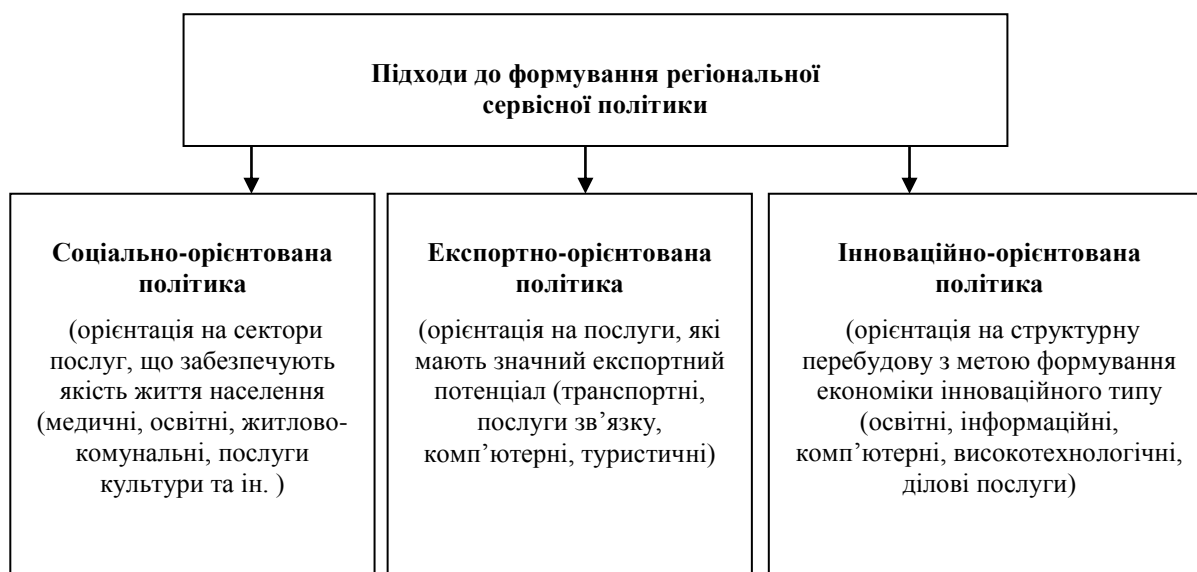

Рис. 1. Підходи до формування регіональної сервісної політики

Джерело: розроблено автором

Сфера послуг має соціальну спрямованість, оскільки забезпечує виробництво освітніх, медичних, житлово-комунальних, культурних та інших послуг, які забезпечують якість та належні умови життя населення. Варто зазначити, що цей бік регіональної сервісної політики на сьогоднішній момент реалізується більш повно, оскільки перетинається з культурною, освітньою, житлово-комунальною політиками та політикою у сфері охорони здоров'я. Вважаємо, що розвиток сфери послуг як єдиної соціально-економічної системи вимагає комплексного підходу до управління цими видами послуг, що спонукає визначити дану модель як соціально-орієнтовану, яка передбачає створення ефективної системи задоволення попиту населення регіонів відповідними послугами на основі раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів названої сфери.

Разом із тим, перехід економіки регіонів України на інноваційну модель розвитку передбачає, що регіональна сервісна політика повинна враховувати також орієнтири на побудову інноваційної економіки. Так, освітні, медичні, рекреаційні, культурні послуги сприяють формуванню та розвитку людського капіталу, який являє собою сукупність знань, практичних навичок та творчих здібностей людини. Науково-технічні, ділові, інформаційні послуги забезпечують поширення й розповсюдження інформації та знань в інфраструктурне забезпечення інноваційної економіки. Формування нових галузей і виробництв з метою структурної перебудови інноваційного змісту потребує зосередження у регіоні розвинутої сфери послуг, у тому числі інформаційного, ділового

та інфраструктурного характеру. Тобто можемо сказати, що регіональна сервісна політика повинна обов'язково враховувати стратегічний вектор на формування економіки інноваційного типу.

Якщо як пріоритетний напрямок обрати виробництво конкурентоспроможних на світовому ринку послуг, з метою орієнтації сфери послуг регіону на світову кон'юнктуру та отримання більшої частки світового ринку, то домінуючою моделлю регіональної сервісної політики є експортно-орієнтована. Ця модель передбачає створення сприятливих умов для підприємств і організацій сфери послуг, що займаються експортною діяльністю. Варто відмітити, що збільшення обсягів експортних поставок послуг можливе лише при підвищенні їх якості, пошуку нових ринків збуту, сприянні та підтримці з боку органів регіонального управління, тому регіональна сервісна політика повинна розроблятися з урахуванням регіональних інтересів виходу на нові міжнародні ринки послуг.

Вважаємо, що при розробці регіональної сервісної політики з метою повноцінного розвитку сфери послуг логічним було б дотримуватися цих підходів та здійснювати їх паралельно, але залежно від рівня розвитку сфери послуг, її структури та особливостей стратегій розвитку регіону, в кожному регіоні необхідно визначати домінуючий підхід. На сучасному етапі формування економіки інноваційного типу в регіонах, які мають високий рівень розвитку послугових видів діяльності, необхідно визначити основні положення регіональної сервісної політики з домінуванням інноваційно-орієнтованого підходу, але при цьому інноваційно-орієнтована сервісна політика має бути поєднана з іншими підходами у співвідношенні, яке б не перешкоджало повноцінному соціально-економічному розвитку та реалізації експортного потенціалу сфери послуг. У регіонах, які мають низький рівень розвитку послугових видів діяльності, але разом з тим долучаються до процесів формування інноваційної економіки, необхідно визначити основні положення регіональної сервісної політики з домінуванням соціально-орієнтованого підходу. Разом із тим, вона повинна пов'язуватися з іншими підходами, що сприятиме повноцінному розвитку сфери послуг. Слід визначити, що експортно-орієнтований підхід до побудови та реалізації регіональної сервісної політики надасть можливість активізувати наявний експортний потенціал послугових видів діяльності, з одного боку, та, з іншого боку, така політика повинна забезпечувати розвиток послугових видів діяльності, які мають новітній характер.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз дозволив визначити, що сфера послуг не розглядається як окремий об'єкт регіональної політики, що стримує її розвиток як соціально-економічної системи. Реалізація регіональної політики здійснюється лише в напрямку окремих галузей та видів послугової діяльності, що унеможливорює комплексний розвиток сфери послуг як складової економіки регіону та дає підстави стверджувати, що РСП здійснюється несистемно, фрагментично та хаотично. Такий підхід до сфери послуг стримує соціально-економічний та інноваційний розвиток регіонів і вимагає нового ставлення до цієї проблеми.

Пошуки шляхів поліпшення розвитку сфери послуг в регіонах налаштовують на думку, що без розробки та реалізації РСП для кожної групи регіонів, здатної поєднати всі сторони й аспекти процесу набуття нової якості сфери послуг, досягти покращення неможливо.

Таким чином, невирішеність вищезазначених проблемних питань розвитку сфери послуг на регіональному рівні зумовлює потребу здійснити на рівні обласних державних адміністрацій такі заходи:

- розглянути на засіданнях Комітетів з економічних реформ питання розвитку сфери послуг як окремого елемента регіональної політики та перспективного сектору економіки регіонів;
- розробити пропозиції щодо Концепції державної регіональної сервісної політики, в основних положеннях якої мають бути враховані існуючі орієнтири на розвиток освітніх, наукомістких, інформаційних, ділових послуг, які відіграють важливу роль у формуванні інноваційної економіки регіону, а також задіяні організаційно-економічні, фінансові, кадрові та матеріально-технічні складові механізми її реалізації задля забезпечення високого рівня розвитку сфери послуг, спрямованого на становлення економіки інноваційного типу;
- включити сферу послуг поряд з індустріальним та аграрним секторами до пріоритетів розвитку при розробці програм соціально-економічного розвитку;
- визначити конкретні заходи щодо розвитку сфери послуг на період до 2020 року шляхом розробки Програм розвитку сфери послуг для кожного регіону на період 2015-2020 років.

Отже, можна зробити висновок, що запропоновані положення мають полегшити вирішення проблем щодо розвитку послугових видів діяльності на регіональному рівні та запропонувати для регіонів України відповідні механізми регіональної сервісної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилишин Б. М. Сфера та ринок послуг у контексті соціальної модифікації суспільства / Б. М. Данилишин, В. І. Куценко ; Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. — К. : ЗАТ «Нічлава», 2005. — 328 с.
2. Куценко В. І. Сталий розвиток: стратегія і тактика формування через призму соціогуманітарної сфери / В. І. Куценко ; [за наук. ред. д.г.-м.н., проф. С. О. Лизуна]. — К. : ДУ ІСПСР НАН України, 2012. — 168 с.
3. Черниш О. І. Ринок послуг: механізми державного регулювання в трансформаційній економіці / О. І. Черниш ; [заг. ред. В. В. Дорофієнко]. — Донецьк : ТОВ «РВК» ПРОМО», 2005. — 410 с.
4. Зайнашева З. Г. Региональная политика в сфере услуг / З. Г. Зайнашева // Вестник Московского университета. — 2005. — № 3. — С. 43—49.
5. Кликич Л. М. Эволюция сферы услуг: неравновесный подход / Л. М. Кликич. — М. : Изд-во МСХА, 2004. — 99 с.
6. Федюлин А. А. Перспективы государственной сервисной политики через призму междисциплинарного моделирования / А. А. Федюлин, В. Э. Багдасарян // Вестник Ассоциации вузов туризма и сервиса. — 2011. — № 3. — С. 67—78.
7. Пешина Э. В. Организационно-экономические основы управления региональным рынком услуг / Э. В. Пешина, С. С. Конторусова, Н. В. Чащина. — Екатеринбург : Изд-во УрГЭУ, 2006. — 227 с.
8. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. — К. : Наук. думка, 2006. — 512 с.
9. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук. — Луцьк : Надтир'я, 2008. — 640 с.
10. Бутко М. Методологічні аспекти трансформації регіональних структур економіки в перехідний період / М. Бутко // Труды Одесского политехнического университета. — 2002. — Вып. 2(18). — С. 56—58.
11. Концепція державної регіональної політики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/341/2001>.
12. Фатеев В. С. Региональная политика: теория и практика / В. С. Фатеев. — Мн. : ЕГУ, 2004. — 480 с.

13. Кузнецов А. В. Региональная политика стран ЕС / А. В. Кузнецов ; Центр европейский исследований ИМЭМО РАН. — М. : ИМЭМО РАН, 2009. — 230 с.
14. Фісун К. А. Методологія програмування розвитку регіонів України / К. А. Фісун. — Харків : ІОЦ ХНАМ, 2007. — 401 с.
15. Кизим М. О. Зарубіжні стандарти й практика розробки стратегій соціально-економічного розвитку країн світу та її регіонів / О. М. Кизим, О. А. Гейман, М. О. Єпішова // Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики : [монографія / за ред. О. М. Кизим]. — Ч. : ВД «ІНЖЕК», 2007. — 128 с.
16. Программа социально-экономического развития Республики Беларусь на 2006–2010 гг. [Электронный ресурс] / Совет Министров Республики Беларусь (Офиц. изд.). — Мн. : Беларусь, 2006. — Режим доступа : http://www.economy.gov.by/ru/macroeconomy/programma_soc_econom_razvitia.

REFERENCES

1. Danylyshyn, V.M. (2005), *Sfera ta rynek posluh u konteksti sotsialnoi modyfikatsii suspilstva* [Sphere and market services in the context of social modification society], ZAT «Nichlava», Kyiv, Ukraine.
2. Kucenko, V.I. (2012), *Stalyj rozvytok: strategija i taktyka formuvannja cherez pryзму sociogumanitarnoi sfery* [Sustainable development: strategy and tactics in the light of the formation of socio-humanitarian sphere], DU IEPSR NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
3. Chernysh, O.I. (2005), *Rynok poslug: mehanizmy derzhavnogo reguljuvannja v transformacijnij ekonomici* [Market services: mechanisms of regulation in economy], TOV «RVK»PROMO», Donetsk, Ukraine.
4. Zainasheva, Z.G. (2005), “Regional policy in the service sector”, *Vestnik Moskovskogo universiteta*, no. № 3, pp. 43-49.
5. Klikich, L.M. (2004), *Evoljutsiya sfery uslug: neravnovesnyi podkhod* [The evolution of the service sector: a nonequilibrium approach], Izd-vo MSKHA, Moscow, Russia.
6. Fedulin, A.A. and Bagdasaryan, V.E. (2011), “Prospects for public service policy through the prism of interdisciplinary modeling”, *Vestnik Assotsiatsii vuzov turizma i servisa*, no 3, pp. 67-78.
7. Peshina, E.V., Kontorusova, S.S. and Chashchina, N.V. (2006), *Organizatsionno-ekonomicheskie osnovy upravleniya regionalnym rynkom uslug* [Organizational and economic bases of regional market management services], Izd-vo UrGEU, Ekaterinburg, Russia.
8. Dolishnii, M.I. (2006), *Rehionalna polityka na rubezhi XX-XXI stolit: novi priorityety* [Regional policy at the turn of XX-XXI century: new priorities], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
9. Herasymchuk, Z.V. (2008), *Rehionalna polityka staloho rozvytku: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Regional policy of sustainable development: theory, methodology, practice], Nadstyria, Lutsk, Ukraine.
10. Butko, M. (2002), “Methodological aspects of the transformation of regional structures economy in Transition”, *Trudy Odesskoho polytekhnycheskoho unyversyteta*, no. 2(18), pp. 56-58.
11. *Zakonodavstvo Ukrainy* (2001), “The concept of national regional policy”, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/341/2001> (access April 16, 2014).
12. Fateev, V.S. (2004), *Regionalnaya politika: teoriya i praktika* [Regional policy: theory and practice], EGU, Minsk, Belarus.
13. Kuznetsov, A.V. (2009), *Regionalnaya politika stran ES* [Regional policy of the EU], Tsentr evropeiskii issledovaniy IMEMO RAN, Moscow, Russia.
14. Fisun, K.A. (2007), *Metodolohiia prohramuvannia rozvytku rehioniv Ukrainy* [Programming methodology Ukraine regions development], Kharkiv, Ukraine.
15. Kyzym, M.O., Heiman, O.A. and Yepishova, M.O. (2007), *Zarubizhni standarty y praktyka rozrobky stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krain svitu ta yii rehioniv* [International standards and practice development strategies of socio-economic development of countries and their regions], VD «INZhEK», Chernihiv, Ukraine.
16. *Ministerstvo ekonomiki Respubliki Belarus* (2006), “Socio-economic development of Belarus for 2006-2010 years”, Sovet Ministrov Respubliki Belarus, Minsk, Belarus, available at: www.economy.gov.by/ru/macroeconomy/programma_soc_econom_razvitia (access April 16, 2014).